

УДК 351.84:364-7-057.36(477)

<https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.34>

Андрій ЯКОВИНА,

магістр, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0001-4318-364X>

Ольга ІВАНИЦЬКА,

професор кафедри теорії та практики управління
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

доктор наук з державного управління, професор

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5505-8849>

(© ЯКОВИНА А., ІВАНИЦЬКА О., 2025)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У статті здійснено аналіз правових, інституційних та управлінських засад соціальної адаптації й реінтеграції ветеранів російсько-української війни в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Розкрито динамічну природу процесу соціальної адаптації, що охоплює психологічний, соціально-побутовий, професійний та громадсько-політичний виміри, а також визначено реінтеграцію як завершальну фазу відновлення суб'єктності та соціальної автономії ветерана. Проаналізовано еволюцію нормативно-правової бази, зокрема актуальні редакції законів України про статус ветеранів війни, соціальний

захист військовослужбовців, пенсійне забезпечення, реабілітацію осіб з інвалідністю, національний спротив та увічнення пам'яті, виявлено внутрішні колізії, дублювання та фрагментарність регулювання. Значна увага надається оцінці функціонування механізмів державного управління на центральному, регіональному та локальному рівнях, з урахуванням міжвідомчої координації, цифровізації, діяльності територіальних громад, ролі громадянського суспільства та ресурсного забезпечення в умовах воєнного стану. На основі узагальнення наявних проблем і диспропорцій запропоновано напрямки вдосконалення державної політики, що передбачають кодифікацію ветеранського законодавства, формування єдиної управлінської вертикалі, запровадження кейс-менеджменту, розбудову цифрової інфраструктури, зміцнення сектора психічного здоров'я, розвиток професійної реінтеграції та проєктно-цільового бюджетування. Отримані результати дозволяють розглядати державну політику у сфері соціальної адаптації ветеранів як стратегічний чинник національної безпеки, суспільної стабільності та успішної повоєнної відбудови України.

Ключові слова: *ветерани війни, соціальна адаптація, реінтеграція, державне управління соціальною адаптацією, управління державою в умовах дії режиму воєнного стану, публічна політика, психічне здоров'я, децентралізація, цифровізація, публічні послуги.*

Andrii YAKOVYNA,

Master, National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0001-4318-364X>

Olha IVANYTSKA,

Professor of the Department of Management Theory and Practice

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5505-8849>

(© YAKOVYNA A., IVANYTSKA O., 2025)

**IMPROVING MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION
OF SOCIAL ADAPTATION OF VETERANS
OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
UNDER MARTIAL LAW AND POST-WAR RECOVERY**

The article provides a comprehensive analysis of the legal, institutional, and managerial foundations of social adaptation and reintegration of veterans of the Russian-Ukrainian war under martial law and post-war reconstruction of Ukraine. The dynamic nature of the social adaptation process, which encompasses medical, psychological, socio-domestic, professional, and socio-political dimensions, is revealed, and reintegration is defined as the final phase of restoring the subjectivity and social autonomy of a veteran. The evolution of the regulatory framework is analyzed, in particular, the current versions of the laws of Ukraine on the status of war veterans, social protection of military personnel, pensions, rehabilitation of persons with disabilities, national resistance, and perpetuation of memory, and internal conflicts, duplication, and fragmentation of regulation are identified. Considerable attention is paid to the assessment of the functioning of state administration mechanisms at the central, regional and local levels, taking into account interdepartmental coordination, digitalization, the activities of territorial communities, the role of civil society and resource provision in martial law. Based on the generalization of existing problems and imbalances, directions for improving state policy are proposed, which include the codification of veteran legislation, the formation of a single management vertical, the implementation of case management, the development of digital infrastructure, the strengthening of the mental health sector, the

development of professional reintegration and project-targeted budgeting. The results obtained allow us to consider state policy in the field of social adaptation of veterans as a strategic factor of national security, social stability and post-war reconstruction of Ukraine.

Key words: *war veterans, social adaptation, reintegration, state management of social adaptation, state management under martial law, public policy, mental health, decentralization, digitalization, public services.*

Постановка проблеми. На початок 2025 року статус ветерана війни отримали понад 1,2 млн осіб, а загальна кількість демобілізованих до кінця десятиліття, за оцінками Міністерства у справах ветеранів і Національного інституту стратегічних досліджень, може перевищити 2–2,5 млн [1]. Зазначений масштаб не має аналогів в історії незалежної України й перевищує досвід постконфліктного відновлення більшості європейських держав після Другої світової війни та балканських конфліктів 1990-х років.

Аналіз Державного бюджету України на 2025 рік свідчить про помірне зростання видатків на соціальний захист, уключаючи програми для ветеранів, на рівні близько 2% порівняно з уточненим планом 2024 року [2], а досвід адаптації успішних іноземних моделей (США, Канада, Ізраїль, Хорватія, Фінляндія) залишається недостатньо дослідженим й оціненим. Усе це призводить до зростання соціальної напруги, безробіття серед ветеранів, сімейних криз, підвищення суїцидальних ризиків і втрати людського капіталу, що є критично потрібним для відбудови країни.

Отже, існує нагальна науково-практична потреба в удосконаленні механізмів державного управління соціальною адаптацією ветеранів саме в умовах одночасної дії воєнного стану та повоєнного відновлення. Зокрема, виникає потреба теоретичного переосмислення наявних підходів, критичного аналізу українського інституційного середовища та розроблення комплексної моделі управління, що враховуватиме як поточні

обмеження воєнного часу, так і стратегічні завдання довгострокового відновлення України. Саме тому дослідження напрямків формування ефективної системи державного управління соціальною адаптацією ветеранів російсько-української війни є надзвичайно актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Загоруй та Л. Загоруй [3] наголошують, що засадничі основи конституційного ладу України, визнані й закріплені конституційні права людини та громадянина, дають підставу стверджувати, що соціальна державна політика є пріоритетною, орієнтованою на реалізацію соціальних прав і потреб людини, громадян та соціальних груп. І. Селіванова розглядає державну політику щодо соціальної інтеграції ветеранів війни, визначаючи проблеми та перспективи її реалізації [4]. А. Сидоренко зосереджується на захисті прав членів сімей військовослужбовців та надає практичні рекомендації щодо поліпшення соціальної підтримки [5]. Е. Костишин, В. Грицанюк, Ю. Шевців узагальнили американський досвід і дійшли висновку, що реінтеграція ветеранів у США має системний характер, функціонує як окрема від загальної системи соціального забезпечення населення структура, що робить цей досвід перспективним для адаптації та впровадження в Україні з урахуванням її децентралізованої системи та воєнних реалій [6]. М. Пустовойт, І. Ромаш, М. Винник, К. Дзівак, І. Синюк та Б. Матушевський виявили складні проблеми в системі медико-психологічної реабілітації військових ветеранів, зокрема посттравматичний стресовий розлад, фізичні травми, соціальну ізоляцію та обмеженість ресурсів, визначили принципи (індивідуалізація, комплексність, доступність та інтеграція), важливі для планування й впровадження реабілітаційних програм, наголосили на потребі системного підходу й міжвідомчої співпраці [7].

Отже, аналіз останніх наукових публікацій та нормативно-правових актів свідчить про те, що проблема соціальної адаптації ветеранів російсько-української війни вже отримала значне теоретичне й емпіричне висвітлення, зокрема в частині виявлення потреб ветеранів, оцінювання стану правового регулювання та вивчення окремих іноземних моделей. Водночас, залишається недостатньо дослідженим комплексне питання формування єдиної міжвідомчої системи державного управління соціальною адаптацією ветеранів саме в умовах одночасної дії воєнного стану та підготовки до масової демобілізації.

Метою дослідження є розроблення та наукове обґрунтування комплексної моделі державного управління соціальною адаптацією та реінтеграцією ветеранів російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Поняття *«соціальна адаптація ветеранів війни»* трактується як динамічний процес повернення особи після бойового досвіду до повноцінного функціонування в цивільному суспільстві через відновлення фізичного, психічного, соціального та економічного статусу. У контексті російсько-української війни цей процес має тривалу, багатofакторну природу й охоплює щонайменше чотири виміри: медично-психологічний, соціально-побутовий, професійний та громадсько-політичний. Реінтеграція є завершальною фазою адаптації, коли ветеран не лише пристосовується, а й активно включається в суспільні процеси, зберігаючи при цьому власну ідентичність і гідність [8, с. 117].

У контексті сучасної правової доктрини України термін *«ветеран війни»* набуває особливого значення як ключова категорія соціальної політики, що віддзеркалює конституційний принцип соціальної держави (стаття 1 Конституції України) та зобов'язання щодо захисту прав і свобод людини в умовах збройної агресії (стаття 64 Конституції України) [9]. Згідно з актуальною редакцією Закону України «Про статус ветеранів

війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551–XII [10] (далі — Закон, Закон № 3551–XII), ветеранами війни визнаються особи, які безпосередньо зазнали впливу воєнних подій, з урахуванням історичного та сучасного контексту конфліктів, уключаючи російсько-українську війну. Закон не лише фіксує правовий статус, але й встановлює системний підхід до диференціації категорій, що дозволяє враховувати специфіку травматичного досвіду, сприяючи гомогенному застосуванню соціальних гарантій. Аналіз тексту Закону свідчить про еволюцію від загальних формулювань 1993 року до інтеграції норм про «Захисників та Захисниць України» (стаття 1–1), що віддзеркалює гендерну інклюзивність й адаптацію до реалій повномасштабного вторгнення 2022 року, з акцентом на превентивну соціальну політику.

Нормативна категоризація ветеранів в Україні вибудовується довкола двох базових критеріїв: ступеня залученості до бойових дій та наслідків воєнного досвіду для здоров'я і життєдіяльності. Такий підхід дає змогу диференціювати правовий статус і гарантії, підбираючи інструменти підтримки відповідно до реальних потреб й очікуваного реабілітаційного результату. Зокрема, учасники бойових дій охоплюють осіб, які безпосередньо виконували завдання у районах бойових дій, брали участь у бойових операціях, а також у визначених законом міжнародних місіях (стаття 6 Закону № 3551–XII). За даними Єдиного державного реєстру ветеранів чисельність цієї категорії перевищує 1,3 млн осіб станом на листопад 2025 року, що істотно підвищує масштаб і складність управлінських рішень у ветеранській політиці.

Категорія осіб з інвалідністю внаслідок війни (стаття 7) визначається через причинний зв'язок між ушкодженням здоров'я (поранення, контузія, каліцтво, захворювання) та виконанням обов'язків із захисту держави. Інструментом підтвердження постає медико-соціальна експертиза, що, з

одного боку, забезпечує юридичну визначеність, а з іншого — нерідко породжує надмірні процедурні бар'єри.

Учасники війни (стаття 8) охоплюють осіб, які забезпечували функціонування оборони та фронту поза безпосередньою лінією зіткнення, а також окремі групи, що перебували в умовах окупації чи виконували визначені завдання в особливих обставинах.

Окремий правовий блок стосується членів сімей загиблих (померлих) ветеранів (стаття 14), яким надаються похідні права та гарантії як форма суспільного визнання втрат і підтримки домогосподарств, що зазнали найбільшого удару війни. Така сімейно-орієнтована конструкція корелює з міжнародними підходами до соціального захисту та прав осіб з інвалідністю (з огляду на ратифікацію Україною відповідної Конвенції ООН у 2009 р.) [11], оскільки опосередковано враховує довготривалі соціальні наслідки травм і втрат для близького оточення.

Водночас, означена класифікація має подвійний ефект. Позитив полягає в адресності допомоги та реалізації принципу соціальної справедливості через розмежування статусів і наборів гарантій. Ризики пов'язані з тим, що множинність категорій і критеріїв здатна спричиняти фрагментацію політики: дублювання програм, різні «входи» до послуг, складність обліку, розрив між правовим статусом і фактичними потребами (наприклад у сфері психосоціальної підтримки, працевлаштування, житла, освіти, довготривалої реабілітації). За таких умов ускладнюється побудова єдиної системи моніторингу результативності — від охоплення послугами до вимірювання реальної реінтеграції ветеранів у громади та економіку.

Попри наявність координаційних форматів (міжвідомчі дорадчі механізми при Міністерстві у справах ветеранів, координаційні структури за участю міністерств і центральних органів виконавчої влади), чинна модель державного управління у ветеранській сфері продовжує демонструвати обмежену узгодженість. Наявні інституції часто

забезпечують радше організаційний майданчик взаємодії, ніж стійку систему інтегрованого управління: бракує уніфікованих процедур супроводу, узгоджених стандартів міжвідомчої взаємодії, прозорого розподілу повноважень і відповідальності, а також спільних показників оцінювання результатів. У підсумку координація набуває ситуативного характеру, що знижує керованість політики реінтеграції ветеранів і не дозволяє повною мірою перетворити статусні гарантії на реальні, своєчасні та комплексні послуги на рівні людини і громади.

На нашу думку, реальне підвищення результативності державного регулювання у сфері соціального захисту ветеранів неможливе без упорядкування нормативної основи. У цьому контексті доцільним є кодифікаційний підхід — системне зведення розпорошених норм, підзаконних актів і процедурних регламентів до єдиного Кодексу соціального захисту ветеранів. Кодифікація здатна мінімізувати нормативні суперечності та дублювання, що нині виникають через множинність актів, різні підходи відомств до трактування одних і тих самих категорій, а також постійні зміни в регуляторному полі. Вона посилить внутрішню узгодженість процедур, зокрема щодо встановлення статусу, призначення виплат, надання соціальних послуг, реабілітації, забезпечення житлом, працевлаштування та освітньої підтримки. Окрему цінність матиме закріплення уніфікованих стандартів міжвідомчої взаємодії, типових протоколів супроводу ветерана та зрозумілої логіки *«маршруту отримання допомоги»* — від первинного звернення до комплексного результату реінтеграції.

З управлінської погляду Кодекс може стати інструментом оптимізації процесів: скорочення надмірних процедур, запровадження єдиних критеріїв оцінювання потреб, усунення *«вузьких місць»* в ухваленні рішень і зменшення транзакційних витрат для держави та самих ветеранів. Важливо, що кодифікований акт підвищує прозорість і підзвітність: стає

простіше визначати відповідальних суб'єктів, межі компетенції, строки надання послуг і механізми оскарження, а отже — посилюється правова визначеність та довіра до політики.

У контексті повоєнного відновлення кодифікація виконує ще одну критичну функцію — підвищує передбачуваність державної політики. Стабільна й чітка нормативна рамка створює умови для довгострокового планування бюджетів, програм реабілітації, зайнятості, охорони психічного здоров'я та житлового забезпечення, а також спрощує узгодження національних підходів із міжнародною підтримкою і партнерськими програмами.

Отже, Кодекс соціального захисту ветеранів може стати не лише юридичним узагальненням, а й практичним *«каркасом»* інтегрованої ветеранської політики, орієнтованої на комплексні потреби людини та ефективну реінтеграцію в громаду, економіку й суспільне життя.

Висновки. Отже, здійснений аналіз понятійно-категоріального апарату, нормативно-правової бази та багаторівневих механізмів державного управління у сфері соціальної адаптації й реінтеграції ветеранів російсько-української війни дозволяє стверджувати, що ветеранська політика в Україні перебуває на етапі переходу від реактивної до проактивної моделі, проте зберігає ознаки фрагментарності, декларативності та ресурсної обмеженості. Дослідження показало, що законодавча категоризація ветеранів за участю в бойових діях і наслідками воєнного досвіду створює передумови для диференційованого підходу до гарантій, проте водночас генерує ризики політичної та адміністративної фрагментації через множинність критеріїв і перетин повноважень між органами влади. Нормативно-правовий масив, що включає базовий Закон № 3551–ХІІ, акти щодо соціального й правового захисту військовослужбовців, їхнього пенсійного забезпечення, реабілітації осіб з інвалідністю, національного спротиву та увічнення пам'яті, демонструє

еволюцію від історико-меморіальної до функціонально-реінтеграційної парадигми, однак залишається внутрішньо несистемним та обмеженим у частині операційних механізмів, інструментів моніторингу й оцінювання ефективності.

Комплексний розгляд механізмів державного управління засвідчив, що в умовах воєнного стану сформовано гібридну модель, де центральний, регіональний і локальний рівні взаємодіють через інструменти міжвідомчої координації, цифровізації, децентралізації та партнерства з громадянським суспільством.

Водночас, виявлено низку системних обмежень: недостатнє фінансово-ресурсне забезпечення програм адаптації й реінтеграції; домінування витрат на утримання інституцій над інвестиціями у послуги; слабка стандартизація психологічної та професійної реабілітації; нестача кадрів на рівні територіальних громад; відсутність єдиної управлінської вертикалі та кодифікованого ветеранського законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляда О. В Україні понад 1,2 млн ветеранів : громадянське суспільство допомагає державі в їх адаптації та працевлаштуванні. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/02/19/v-ukrayini-ponad-12-mln-veteraniv-gromadyanske-suspilstvo-dopomagaye-derzhavi-v-yih-adaptacziyi-ta-praczevlashtuvanni-oksana-kolyada>.

2. Основні виклики та пріоритети Держбюджету 2025 року. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/osnovni-vyklyky-ta-priorytety-derzhbyudzhetu-2025-roku>.

3. Загоруй І. С. Соціальна політика України щодо ветеранів війни : перспективи реінтеграції в цивільне життя. *Правове забезпечення професійної адаптації та права на підприємницьку діяльність ветеранів війни* : збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами

I-го круглого столу 31 трав. 2024 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2024. 137 с. С. 65–71.

4. Селіванова І. А. Державна політика щодо соціальної інтеграції ветеранів війни : проблеми та перспективи. *Вісник соціальної політики*. 2022. № 4. С. 40–50.

5. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні : проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 151–155. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/29.pdf>.

6. Костишин Е. Аналізуючи досвід США щодо реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. Вип. 1 (12). С. 11–18.

7. Пустовойт М. М. Від лікування до соціальної реінтеграції : принципи медико-психологічної підтримки ветеранів (на прикладі російсько-української війни). М. М. Пустовойт, І. Ромаш, М. І. Винник, К. В. Дзівак, І. І. Синюк, Б. М. Матушевський. *Mental Health : Global Challenges Journal*. 2024. Vol. 7, № 1. С. 55–70.

8. Гордієнко Є. П. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1 (54). С. 117–125.

9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 28.06.1996 № 254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.

10. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993. № 3551–XII Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

11. Конвенція про права осіб з інвалідністю. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

REFERENCES

1. Koliada O. (2025). V Ukraini ponad 1,2 mln veteraniv : hromadianske suspilstvo dopomahaie derzhavi v yikh adaptatsii ta pratsevlashtuvanni [Ukraine has over 1,2 million veterans : civil society assists the state in their adaptation and employment]. *ArmiiaInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/02/19/v-ukrayini-ponad-12-mln-veteraniv-gromadyanske-suspilstvo-dopomagaye-derzhavi-v-yih-adaptacziyi-ta-praczevlashtuvanni-oksana-kolyada>. [in Ukrainian]
2. *Laboratoriia zakonodavchikh initsiatyv*. (2025). Osnovni vyklyky ta priorytety derzhbiudzhetu 2025 roku [Key challenges and priorities of the 2025 State Budget]. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/osnovni-vyklyky-ta-priorytety-derzhbyudzhetu-2025-roku>. [in Ukrainian]
3. Zahorui I. S. (2024). Sotsialna polityka Ukrainy shchodo veteraniv viiny : perspektyvy reintehratsii v tsyvilne zhyttia [Ukraine's social policy towards war veterans : prospects for reintegration into civilian life]. *Pravove zabezpechennia profesiinoi adaptatsii ta prava na pidpriemnytsku diialnist veteraniv viiny* – Legal support for professional adaptation and the right to entrepreneurial activity for war veterans, 65–71. [in Ukrainian]
4. Selivanova I. A. (2022). Derzhavna polityka shchodo sotsialnoi intehratsii veteraniv viiny : problemy ta perspektyvy [State policy on the social integration of war veterans : problems and prospects]. *Visnyk sotsialnoi polityky* – Bulletin of social policy, 4, 40–50. [in Ukrainian]
5. Sydorenko A. O. (2022). Sotsialnyi zakhyst chleniv simei viiskovosluzhbovtiv v Ukraini : problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Social protection of military personnel family members in Ukraine : problems and ways to solve them]. *Analitychno-porivnialne pravoznnavstvo* – Analytical and comparative jurisprudence, 6, 151–155. [in Ukrainian]
6. Kostyshyn E. (2024). Analyzing the U.S. experience regarding reintegration of war veterans into civilian life [Analysing the US experience of

reintegrating war veterans into civilian life]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita* – Social work and social education, 1 (12), 11–18. [in Ukrainian]

7. Pustovoit M. M., Romash I., Vynnyk M. I., Dzivak K. V., Syniuk I. I. & Matushevskyi B. M. (2024). Vid likuvannia do sotsialnoi reintehratsii : pryntsypy medyko-psykholohichnoi pidtrymky veteraniv [From treatment to social reintegration : principles of medical and psychological support for veterans (based on the example of the Russian-Ukrainian war)]. *Mental Health : Global Challenges Journal*, 7 (1), 55–70. [in Ukrainian]

8. Hordiienko Ye. P. (2018). Normatyvno-pravove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu uchasnykiv boiovykh dii [Regulatory and legal framework for social protection of combatants]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia* – Effectiveness of State Administration, 1 (54), 117–125. [in Ukrainian]

9. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254k/96Bp>. [in Ukrainian]

10. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (1993). Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu : Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 № 3551–XII [On the status of war veterans and guarantees of their social protection : Law of Ukraine dated 22 October 1993, № 3551–XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>. [in Ukrainian]

11. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. [in Ukrainian]